

Colònia Soldevila

Balsareny

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Sector nord del terme municipal
Emplaçament Carretera de servei lateral a l'Eix del Llobregat (C-16z) al km. 70,5 pista asfaltada direcció est (400 m) i trencall al nord (800 m).
Alçada: 316

Coordenades:

Latitud: 41.88446
Longitud: 1.88621
UTM Est (X): 407591
UTM Nord (Y): 4637548

Classificació

Número de fitxa 08018 - 300
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Conjunt arquitectònic
Estil / època: Contemporani
Segle XIX-XX
Estat de conservació Regular
Notes de conservació: Sector industrial en bones condicions. Habitatges en procés de degradació. Entorn i enjardinaments en estat d'abandó.

Protecció Inexistent
Tipus de protecció: Inexistent
Número inventari IPA 16283

Generalitat i altres inventaris

Accés Fàcil
Ús actual: Productiu
Titularitat Privada
Titular: 7777401DG0377N0001LO
Fitxes associades:

Resclosa i canal de la colònia Soldevila

Colònia Soldevila (habitatges)

Sant Esteve de la Colònia Soldevila

Font dels Escolans

Autoria de la fitxa Jordi Piñero Subirana
Data de registre de la fitxa: dj., 27/10/2022 - 09:43

Descripció

Antiga colònia industrial del sector tèxtil emplaçada a la riba dreta del Llobregat. Consta d'una fàbrica de riu, un conjunt d'habitatges per als treballadors distribuïts en dos carrers on hi havia alguns dels serveis bàsics, com ara escola, botiga, cafè o teatre, i també d'una església. Avui a la fàbrica hi ha instal·lada una empresa de cartonatges i el salt d'aigua continua generant electricitat, però els pisos resten abandonats.

El recinte industrial ocupa una gran àrea a la part de llevant. És formada per una nau molt llarga i de dues crugies, amb cossos perpendiculars adossats als extrems nord i sud. Més tard (a les dècades de 1960 i 1970) s'hi van afegir noves naus a l'angle nordoest, ocupant part del pati, i en un moment també tardà les instal·lacions es van allargar amb tres naus més a llevant, sobre el canal.

La nau principal és la originària, i a principis de segle XX ja es va allargar cap al nord. El seu aspecte exterior, però, és totalment uniforme. Sobre un parament de color crema en destaquen els típics finestrals fabrils, rematats amb arcs escarsers i emmarcats amb maó de color vermellós. Al centre sobresurt un cos lleugerament més alt que marca l'eix de simetria. Hi trobem el portal principal i, al seu damunt, un emblemàtic rellotge sota un coronament de frontó sinuós. Els cossos dels dos extrems, que segueixen una pauta arquitectònica similar, s'hi van afegir una mica més tard, a la dècada de 1920: l'edifici del batà al nord i les oficines al sud. Així, a començaments dels anys 1920 el nucli central de la fàbrica ja havia assolit les dimensions actuals, tal com es pot observar en una fotografia d'aquesta època (Forasté, 1997: 71). Per la cara de llevant el canal de la fàbrica travessa sota les naus més modernes que s'allarguen en aquest sector, on hi trobem també altres cossos menors adossats, entre ells la sala on hi havia la màquina de vapor i de la qual arrenca una xemeneia de planta circular.

Els habitatges es situen a la banda de ponent, i queden separats de la fàbrica per un passeig arbrat amb plàtans. Al carrer vell, en el sector sud, hi trobem els habitatges més antics (inaugurats el 1899), al centre destaca l'edifici del cafè-teatre (que es va reformar i ampliar els anys 1946-47) i a la part nord hi ha habitatges construïts una mica més tard (entre 1910 i 1911). Als baixos d'alguna de les escales s'hi ubicaven els serveis de la colònia: al número 5 hi havia la botiga, al número 6 l'escola i el forn de pa era al número 11. Més a ponent trobem el carrer Nou (edificat entre 1920 i 1922).

L'església, situada uns metres al sud sobre un petit promontori, ja existia abans de la creació de la colònia. És d'origen romànic però fou substancialment transformada l'any 1942 en un estil neoromànic. A la part de darrera hi trobem la Font dels Escolans, que fou ideada i executada per mossèn Joan Bajona, que estava a càrrec de l'església. Avui molt abandonada, s'estén a través d'un recinte enjardinat que arriba fins a la fondalada d'un torrent.

La reclosa de la fàbrica es troba a tan sols 200 metres aigües amunt. Al costat de llevant, vora el riu, encara es continuen conreant amb l'aigua del canal alguns dels antics horts de la colònia. Una mica més avall, en una altra esplanada vora el riu, hi havia el camp de futbol. Antigament existia també un safareig públic nodrit amb l'aigua del canal i tres fonts.

Observacions:

Història

L'any 1880 entrava en funcionament la fàbrica que els germans Pere i Jaume Soldevila, de Sallent, havien construït a la Rabeia. A causa de desavinences, des de bon principi ja la van dividir en dues meitats. Jaume Soldevila es va quedar la meitat nord. El seu fill, Josep Soldevila Casas, va voler ampliar la producció i, veient que les naus de la Rabeia tenien poques possibilitats per la manca de potència hidràulica, va comprar uns nous terrenys a l'heretat del mas Lledó detràs Castell, un quilòmetre riu amunt.

Feia uns anys que en aquest indret un altre industrial ja hi havia sol·licitat la concessió d'aigües, el 1868. Quan aquesta llicència va caducar el 1892 perquè no s'havia fet efectiva Josep Soldevila va poder comprar l'heretat i sol·licitar els drets d'aigua, el 1894 (Ferrer, 2011: 509). Aleshores va poder construir a l'indret una fàbrica que era més gran. Al principi fou coneguda com a colònia Sant Esteve, perquè estava situada vora una església romànica que tenia aquesta advocació. Més endavant s'ha tendit a denominar-la colònia Soldevila. A diferència de la Rabeia, en aquest cas sí que es pot qualificar pròpiament de colònia industrial, ja que estava dotada amb un bon nombre d'habitatges que formaven dos carrers i amb serveis bàsics com botiga, escola o cafè-teatre.

De manera gairebé seguida a la construcció de la fàbrica es va aixecar un primer bloc de 18 habitatges a l'anomenat carrer Vell. Des del número 1 fins al 4. Es van inaugurar el 1899. El primer habitatge del bloc acollia els pisos del director i de l'amo de la fàbrica que, de manera atípica en una colònia industrial, pràcticament no es diferenciaven de la resta de pisos. Una mica després es va construir el número 5. També a finals del segle XIX es va construir el cafè-teatre. La resta d'habitatges del carrer Vell, al nord del cafè, es van edificar entre 1910 i 1911. Anaven del número 6 fins al 8.

En un principi la fàbrica en nodria únicament amb l'energia hidràulica, i no consta que hi hagués cap màquina de vapor ja que, ben aviat, va arribar la xarxa elèctrica. La fàbrica va engegar la producció amb unes selfactines que continuaven el procés del filat iniciat a la fàbrica de la Rabeia. A començaments de segle XX es va fer una primera ampliació de la nau i s'hi van instal·lar telers. Més tard, es construï l'edifici del batà, al nord de les naus, i també les oficines, a la part sud. En aquests nous espais entorn de 1922 s'hi va traslladar la maquinària de la fàbrica Rabeia. Així doncs, la fàbrica de la colònia Soldevila tenia seccions de filats i de teixits; aquesta segona dirigida per un majordom i un encarregat.

Entre 1920 i 1922 es van edificar els habitatges del carrer Nou. Així, entre els dos carrers feien un total de 74 pisos: 56 al carrer Vell més 18 al carrer Nou (Forasté, 1997: 99). Aquests anys entorn de 1920 es poden considerar l'època d'esplendor de la colònia, ja que va arribar a tenir prop de 400 habitants. Aquests residents i treballadors de la fàbrica pagaven un lloguer simbòlic pels habitatges, i tenien dret a un hort, que era propietat de l'empresa.

Pels volts de 1927 s'hagué de reparar la resclosa amb un empostissat horitzontal d'un 7 metres d'amplada. Aquest mateix any va morir Josep Soldevila, que havia nomenat hereus en parts iguals als seus fills Pere i Josep M. Soldevila Grau, que gestionaven la colònia i la seva part de l'antiga fàbrica de la Rabeia (Ferrer, 2011: 509). Durant la dècada de 1930 l'empresa va passar per moments de crisi i de dificultats financeres, amb una aturada total de dos anys a partir de 1932. Això motivà un considerable èxode de famílies, algunes de les quals ja no van tornar. El 1932 va assumir les regnes de l'empresa Josep M. Soldevila.

Durant la Guerra Civil l'empresa fou col·lectivitzada i un comitè escollit entre els treballadors es va fer càrrec de la direcció. Una de les primeres decisions fou facilitar la marxa a Anglaterra del Josep M.

Soldevila en qualitat de representant de l'empresa a l'exterior. En aquest temps de restriccions, a causa de l'escassetat de moneda fraccionària l'empresa va editar uns vals de paper que ben aviat foren acceptats com a moneda corrent a les poblacions de Balsareny i Navàs. I encara durant els anys de la postguerra pel mateix motiu es van posar en circulació uns botons estampats que substituïen les monedes de cèntims.

Cap a mitjans de la dècada de 1940 les selfactines foren eliminades i substituïdes per contínues, amb un sistema més modern i productiu. En aquesta època els talls en el subministrament elèctric eren freqüents. Per això es va instal·lar una màquina de vapor procedent d'un vaixell desguassat en una edificació a la part oriental de la fàbrica. El 1948 estava enllestida, però la solució no va resultar gaire eficient, i més endavant s'hi instal·laren uns cremadors perquè funcionés amb fueloil. Al cap de poc es va poder eliminar la transmissió directa de les màquines amb el sistema d'embarrats i s'hi van instal·lar motors elèctrics.

A la dècada de 1950 el sector tèxtil va passar per un moment d'expansió i l'empresa va arribar als 650 treballadors. Molts dels treballadors venien de fora (Navàs, el Mujal, Gaià, Balsareny i la Rabeia) i des de 1950 disposaven d'una línia d'autocars per als desplaçaments, un servei que ja havia existit als anys trenta. En aquesta època es van introduir fibres artificials, com la viscosa, i força més endavant el polièster.

El 1956 Josep M. Soldevila va morir de manera sobtada i va assumir la gerència el seu fill Ignasi Soldevila de Caralt. Entorn de 1962 es va fer una nova ampliació de la planta de la nau, a la cantonada nord de la fàbrica, cap a ponent. També es van construir nous laboratoris, adossats a una paret que separava les seccions de telers i de filatura, i que era coneguda com "el muro de la vergüenza", en al·lusió al mur de Berlín. Van ser anys, però, en què es van començar a notar els primers efectes de les successives crisis que havien de sacsejar al sector tèxtil, fet que comportà els primers expedients amb reduccions. La fàbrica Soldevila no havia invertit en modernització de la maquinària per evitar endeutar-se. Més endavant, els telers van anar-se reduint a mesura que quedaven parats fins que foren suprimits del tot l'any 1981. La filatura continuava treballant a bon ritme, però les millores tècniques van comportar noves reduccions de llocs de treball, sobretot a la dècada de 1970, quan molts treballadors van optar per traslladar-se Balsareny o Navàs.

El 1979 es va produir la fusió de Manufactures Soldevila S.A. amb una fàbrica de Berga, i les dues van passar a Indústries Tomás S.A., que tenia la seva seu a Sant Quirze de Besora. Amb això s'aconseguí una ampliació de capital. Els anys 1979-80 es va fer una nova ampliació de naus al nord del pati, per la qual cosa calgué obrir una nova via d'accés a la carretera. Aquestes operacions no van servir de gran cosa, ja que en els anys següents van continuar les reduccions de plantilla. El 1990 Manufactures Soldevila S.A. fou absorbida juntament amb dues empreses més pel grup Gossypium. Finalment, enmig d'un procés complex de negociacions el 1992 la fàbrica de la colònia Soldevila aturava la producció.

Posteriorment els locals i els pisos de la colònia van passar a l'Institut Català de Finances, i més endavant tot el conjunt fou comprat per una multinacional, que va llogar la fàbrica a una empresa de cartonatges. Després del tancament de la colònia es va produir un procés de despoblament. Si el 1981 la colònia encara registrava 180 habitants, a principis de la dècada de 1990 havien minvat fins a 59, i pocs anys després els pisos van quedar totalment desocupats i en procés de degradació.

Pel que fa als aspectes més socials i lúdics, cal dir que la colònia Soldevila s'ha caracteritzat per ser una comunitat activa i amb una clara identitat comunitària, ben dotada amb serveis diversos i amb una important vida associativa i cultural. La botiga, situada als baixos de l'escala número 5, subministrava tota classe d'articles als residents. En un principi depenia directament de l'empresa, però a partir de 1910 el servei s'arrendà a diferents famílies. Va subsistir fins el 1986. També hi havia un forn de pa, a l'escala número 11, i la venda de carn es feia mitjançant un servei ambulant. L'empresa tenia vinyes i produïa vi per al consum dels treballadors. Als anys de la postguerra es va instal·lar una peixateria, i cap a la meitat dels anys cinquanta hi havia una perruqueria i servei mèdic ambulatori.

L'església de la colònia fou la de Sant Esteve, d'origen romànic però totalment remodelada l'any 1942. El primer capellà registrat és Mossèn Gaspar Puigneró (1917-1919), però segons fonts orals ja n'hi havia hagut d'altres uns anys abans. El capellà atenia l'església, que era sufragània de la de Balsareny, i feia també de mestre a l'escola de nens. El 1925 es constituí una Germandat, impulsada pel mateix amo, que ajudava a sufragar les despeses en casos de malalties, defuncions, etc. Les escoles eren als baixos de l'escala número 6: una per a nens i una per a nenes. De la de nenes se n'encarregava una mestra. Van funcionar fins l'any 1971. També hi havia hagut una guarderia, portada per monges, que va tancar l'any 1964. El camp de futbol s'inaugurà el 1922.

La colònia també tenia la seva pròpia festa major, que es celebrava el primer o segon diumenge d'agost, coincidint amb les vacances. L'acte més emblemàtic era el ball d'envelat al pati de davant de l'entrada del rellotge. També hi havia hagut un grup de caramelles.

Un àmbit destacat i que va assolir un prestigi notable fou el teatre. Ja hem dit que el local s'havia construït a finals del segle XIX com a cafè-teatre. Al principi era més sala de ball, i gaudia d'una certa fama perquè l'ambient més o menys liberal que regnava a la colònia possibilitava que fos una de les poques on s'hi feia ball rodó. El 1946 i 1947 el local fou reformat per ampliar la part dedicada al teatre, que aconseguí un aforament de gairebé 300 butaques. Des del 1948 s'hi projectaven també pel·lícules. El grup de teatre a la colònia ja existia l'any 1918 i actuava amb certa regularitat. Era format només per homes. El 1933 es van representar per primera vegada els Pastorets amb l'obra *La Llum de l'Establia*. La febre del teatre va arribar sobretot per l'impuls que li va donar mossèn Marià Viadiu a partir de la seva arribada a la colònia l'any 1947. L'any següent els Pastorets van ser ja els de Folch i Torres, i des d'aleshores es van representar cada any en diverses funcions de manera ininterrompuda. El grup de teatre va conèixer moments de gran vitalitat i ha representat també altres obres teatrals. L'any 2000, després del tancament de la fàbrica, els Pastorets no es van poder representar per motius de seguretat del local. A partir del 2002 van passar a representar-se a la sala Sindicat de Balsareny, constituïts com a associació, i encara avui estan en actiu.

També és remarcable l'Esbart Dansaire Sant Esteve, nascut el 1948 primer com a suport dels Pastorets i cap a 1980 consolidat ja amb actuacions independents. Els cossos de dansa de l'esbart han actuat per tot l'Estat i per diversos països d'Europa. Així mateix, la Coral Sant Esteve, nascuda el 1963 com a capella de música de l'església, també ha realitzat gires per Europa, amb un repertori clàssic i sota la direcció de mossèn Joan Bajona, capellà de la colònia i després rector de Balsareny. Amb les cançons de l'espectacle *Balsareny, més de mil anys* (1990) van enregistrar un dels diversos discos al llarg de la seva trajectòria.

Bibliografia

CARRETÉ PARERA, Ramon; BENÉITEZ, Vicenç (2002). *Balsareny: història en imatges (1897-1975)*. Col·lecció Fotografia històrica, 12. Angle Editorial; Centre d'Estudis del Bages, Manresa, p. 19, 107, 110-114.

CARRETÉ PARERA, Ramon (2010). *Noms de lloc, de casa i de persona de Balsareny*. Institut Cartogràfic de Catalunya, Barcelona, p. 115.

FERRER ALÒS, Llorenç (2011). *Sociologia de la industrialització. De la seda al cotó a la Catalunya central (segles XVIII-XIX)*. Barcelona, Fundació Noguera (Estudis, 58); Pagès Editors, Lleida, p. 509.

FORASTÉ ROCA, Josep (1994). *Història de la Rabeia i de Sant Esteve*. Cercle Cultural de Balsareny, Ajuntament de Balsareny.

SERRA SALA, Joan. M. (1988). “Balsareny”, *Història del Bages*, vol. 1. Parcir Edicions Selectes, Manresa, p. 144.

SERRA SALA, Joan M.; CARRETÉ PARERA, Ramon (2005). *Balsareny, ahir i avui*. Ajuntament de Balsareny, p. 100-102.

